การธำรงรักษาเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

รศิ คณาพิสุทธิ์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
rhasi_kanapisut@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาถึงรูปแบบในการจัดกิจกรรมของเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน 2) ศึกษาถึงวิวัฒนาการและกระบวนการรักษาเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน 3) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการรักษาป่าของชุมชนในเขตอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีโดยใช้กระบวนการการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 20 ราย ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบเครือข่ายในการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน เป็นเครือข่ายระดับชุมชนหรือเครือข่ายเชิงพื้นที่ มีการรวมกลุ่มของบุคคลมาทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายในการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่านให้มีความยั่งยืนตลอดไป
คำสำคัญ : ธำรงรักษา,เครือข่าย,อนุรักษ์

Networks Maintenance for communal Forestry Conservation in Baan Luang District, Nan Province

Rhasi Kanapisut

Faculty of Political Science and Pubjic Administration, Chiang Mai University
rhasi_kanapisut@cmu.ac.th

Abstract

The objective of this study is for : 1) To study the type of networking to preserve the community's forest, 2) To study the evaluation of networking and the factors affect the network maintenance, 3) To study problems, obstacles and accepted suggestions to manage the network .This study use the qualitative researching through in-depth interviewing twenty important sources of information.As the result of the study, the type are the area networks, people gathering for the continual activities with the goal of sustainable conservation
Keywords : Maintenance,Networks,Conservation

บทนำ

อำเภอบ้านหลวงตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดน่าน การติดต่อกับจังหวัดน่านใช้เส้นทางตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๙๑ (น่าน - พะเยา) มีพื้นที่ทั้งหมด ๓๓๘.๒๑๐ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒๑๑,๓๘๐.๒๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๕ ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดน่านมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและจังหวัดอื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่านและอำเภอสอง จังหวัดแพร่

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยาและอำเภอสอง จังหวัดแพร่

อำเภอบ้านหลวงมีป่าแห่งหนึ่งชื่อว่าป่าห้วยสีพัน เป็นป่าต้นน้ำสำคัญที่เกื้อกูลชาวบ้านในตำบลสวด และตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ได้ใช้ประโยชน์ทั้งเกษตรกรรมและหากินในชีวิตประจำวัน จากกุ้ง หอย ปู ปลา พืชผัก มาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย จนมีคำเตือนของผู้เฒ่าผู้แก่ที่ห้ามผู้ใดเข้าไปตัดโค่นต้นไม้ และทำไร่เลื่อนลอยบริเวณต้นน้ำ เพราะจะทำให้บ้านเมืองแห้งแล้ง ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล และหากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษอย่างหนัก คำเตือนนี้คนบ้านสวดและป่าคาหลวงรู้ดีว่าเป็นกฎเหล็ก ที่ทำให้ป่าเอื้ออำนวยสรรพชีวิตมาจนถึงปัจจุบัน ในเดือนตุลาคม 2516 ป่าห้วยสีพันก็ต้องหม่นหมองเมื่อมีนายทุนเจ้าของโรงเลื่อยอาศัยเส้นทางถนนที่เพิ่งตัดใหม่ จากตำบลสวดสู่อำเภอเมือง เข้ามาย่ำยีผืนป่าที่บริสุทธิ์ ด้วยการให้คนงานเข้าไปตัดโค่นบริเวณป่าห้วยสีพันอย่างหนัก ชาวบ้านทั้ง 2 ตำบล นำโดยคนหนุ่มอย่าง นายปั๋น อินหลี และพวกพ้องอีก 2-3 คน ได้รวมตัวกัน ยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและยังได้ร้องเรียนต่อนายตำรวจในพื้นที่ แต่ดูเหมือนอิทธิพลจะอยู่เหนือ กฎหมาย ยิ่งเมื่อนายตำรวจผู้นี้ต้องย้ายไปอยู่ที่เมืองแพร่ การตัดไม้ที่ห้วยสีพันก็ดูยิ่งหนักขึ้นเรื่อยๆ

จากวันนั้นถึงวันนี้เกือบ 30 ปีแล้ว ที่จิตวิญญาณของคนหวงแผ่นดินเช่นนายปั๋น อินหลีไม่เคยเหือดแห้ง ยังคงทุ่มเทแรงกายแรงใจ เพื่อปกป้องรักษาผืนป่าต้นน้ำจนถึงปัจจุบัน หากพบว่ามีการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าที่ใดในเขตอำเภอบ้านหลวง นายปั๋น อินหลีจะเป็นแกนนำในการต่อสู้ คัดค้านมาโดยตลอด นำเรื่องราวที่เกิดขึ้นออกเผยแพร่ทางสื่อมวลชนให้สังคมได้รับรู้ ประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่นในเขตอำเภอบ้านหลวง จนสามารถทำให้เกิดการรวมตัวของชุมชนในนาม “กลุ่มบ้านหลวงหวงป่า” จัดตั้งเครือข่ายเพื่อร่วมกันดูแลรักษาป่าบ้านหลวง โดย นายปั๋น อินหลี มักพร่ำสอนถ่ายทอดความคิดแก่ชาวบ้านและคนรุ่นหลังอยู่เสมอว่า“เรามีที่ดินทำนา ทำไร่ เราต้องรักษาป่าไม้ต้นน้ำลำธารไว้ก่อน ถ้าป่าไม้สมบูรณ์มีน้ำไหลตลอดปี ก็มีอาหารและมีน้ำดื่มน้ำใช้ตลอดปี มีป่าไม้ก็มีฝนตกตามฤดูกาล ปลูกพืชทำนาได้ การปล่อยให้นายทุนตัดไม้ ทำให้คนต้องอพยพไปขายแรงงานที่อื่น เพราะความอดอยาก เพราะป่าคือคลังอาหารของชาวบ้าน” ในปัจจุบันแม้นายปั๋น อินหลี ได้ถึงแก่กรรมไปแล้วแต่คุณูปการที่นายปั๋น อินหลี ได้สร้างสมมาทำให้ได้รับความเคารพ และการยอมรับเชื่อถือจากคนรุ่นหลังที่สืบทอดอุดมการณ์และจิตสำนึกในการดูแลรักษาผืนป่าและพัฒนาเครือข่ายในการรักษาป่าเพื่อพิทักษ์ป่าแห่งห้วยสีพันให้ดำรงคงอยู่เป็นคู่กับอำเภอบ้านหลวงตลอดไป (ภูมิปัญญาและปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดน่าน. ศูนย์ความรู้ประชาชน สำนักงาน กศน.จังหวัดน่าน 16 พค.61)

อุดมการณ์ในการรักษาผืนป่าและดำเนินงานด้านการรักษาป่าของอำเภอบ้านหลวงของผู้จุดประกายในการรักษาผืนป่าของอำเภอบ้านหลวงโดยทุ่มเทจิตใจและหาแนวร่วมในการดำเนินงานท่ามกลางอุปสรรคอันเนื่องมาจากกระบวนการหาผลประโยชน์จากผืนป่าที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบกับระบบนิเวศน์วิทยาอันเกี่ยวข้องทั้งผืนป่า ที่เป็นต้นน้ำที่สำคัญในการนำความอุดมสมบูรณ์และเป็นต้นกำเนิดของสายน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงพลเมืองไทยทั้งประเทศโดยใช้อิทธิพลและเส้นสายทางการเงินเป็นใบเบิกทางในการดำเนินงานจนก่อเกิดเป็นเครือข่ายรักษาป่าที่เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่นในจังหวัดน่านทำให้เกิดเครือข่ายในลักษณะเดียวกันแผ่ขยายไปในรูปแบบการบำรุงรักษาป่าในรูปแบบต่างๆทั่วประเทศและในขณะเดียวกันก็ต้องการทราบถึงวิวัฒนาการและการดำรงอยู่ของเครือข่ายที่ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 จนถึงปัจจุบันที่แม้ผู้ก่อตั้งและเป็นผู้จุดประกายความคิดในการรักษาป่าที่แม้ในปัจจุบันได้ล่วงลับไปแล้วแต่เครือข่ายการรักษาป่าก็ยังดำรงอยู่และยิ่งนับวันจะมีความเข้มแข็งเติบโตยิ่งขึ้นเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนารูปแบบในการรักษาป่าของชุมชนอื่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.เพื่อศึกษาวิธีการและรูปแบบในการจัดกิจกรรมของเครือข่ายการรักษาป่าของชุมชนในเขตอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

2. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและกระบวนการธำรงรักษา เครือข่ายรักษาป่าของชุมชนในเขตอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในจัดการรักษาป่าของชุมชนในเขตอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

วิธีการศึกษา

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนในการนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาคำตอบ ผู้ศึกษาจึงได้วางแนวทางของการศึกษาและการรวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) เป็นการทบทวนแนวคิดทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และการรวบรวมเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษา ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาและการวิเคราะห์ สำหรับการศึกษาการสร้างและการจัดการเครือข่ายรักษาป่าของชุมชนในเขตอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

2. การศึกษาแบบการสังเกต ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชน ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน

3. การสัมภาษณ์โดยการเจาะลึก (In-depth Interview) โดยวิธีการสร้างแนวประเด็นคำถาม (Interview Guide) โดยประเด็น คือ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ สภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ขั้นตอนการสร้างเครือข่ายและจัดการเครือข่าย การสนับสนุนของภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายและจัดการเครือข่าย รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะ โดยการสัมภาษณ์บุคคลและกลุ่ม บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายและจัดการเครือข่าย รวมทั้งผู้สนับสนุนทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของชุมชนในเขตอำเภอบ้านหลวงจังหวัดน่าน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญคือบุคลากรในหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในเขตอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย 1) สำนักงานปกครองอำเภอบ้านหลวง 2) สถานีตำรวจภูธรอำเภอบ้านหลวง 3) หน่วยป้องกันรักษาป่าอำเภอบ้านหลวง 4) ชุดปฏิบัติการทางทหาร 5) สำนักงานสภาตำบลป่าคาหลวง สำนักงานสภาตำบลบ้านฟ้า สำนักงานสภาตำบลบ้านพี้และสำนักงานสภาตำบลสวด 6)ที่ทำการกำนันตำบลป่าคาหลวง ตำบลบ้านพี้ ตำบลบ้านฟ้าและตำบลสวด 7) ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอบ้านหลวง

เจาะจงคัดเลือกจากกลุ่มผู้นำ และประชาชนส่วนหนึ่งของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของชุมชนในเขตอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน โดยสามารถให้ข้อมูลได้ และเต็มใจที่จะให้ข้อมูล ประกอบไปด้วย กลุ่มแกนนำที่เป็นทางการ และตามธรรมชาติ ผู้อาวุโสในชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรักษาป่าของชุมชนในเขตอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่านทั้งภาครัฐและเอกชน โดยทั้งหมดต้องเต็มใจให้ข้อมูล รวม 20 คน

แนวประเด็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

แนวประเด็นการสัมภาษณ์ที่ผู้ศึกษาเตรียมไว้ แบ่งออกเป็น 6 ส่วนใหญ่ๆ โดยใช้แนวการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informants) โดยประเด็นในการสัมภาษณ์ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ สภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ขั้นตอนการสร้างเครือข่ายตามวิธีชุมชน วิธีการจัดการเครือข่ายของชุมชน การสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์การศึกษานั้น ผู้ศึกษาได้นำประเด็นคำถาม ต่างๆในกระบวนการศึกษาเชิงคุณภาพมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยในขั้นตอนนี้ผู้ศึกษาได้วางแผนประสานงานกับกลุ่มแกนนำที่จะสัมภาษณ์ด้วยตัวเอง เพื่อขอนัดการสัมภาษณ์ หรือสอบถามถึงการทำกิจกรรมเพื่อเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document Study) ที่เกี่ยวข้องได้แก่ เอกสารวิชาการหนังสือ วิทยานิพนธ์และภาคนิพนธ์ งานวิจัยต่างๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง

2. การสัมภาษณ์ คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในการสัมภาษณ์

ผู้ศึกษาได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จากกลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้แก่ คณะกรรมการชุมชุน ผู้อาวุโสในชุมชน ชาวบ้านที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องการสร้างเครือข่ายทางสังคม โดยจะมีการวางแผน ประสานงาน กับผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการพูดคุยแบบส่วนตัว และขออนุญาตบันทึกเสียง เพื่อป้องกันการผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นและเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล โดยผู้ศึกษาจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนล่วงหน้า เพื่อชี้แจงว่าข้อมูลที่ได้จะไม่นำมาเผยแพร่ หรือหามีความจำเป็นผู้ศึกษาจะใช้นามสมมุติเพื่อไม่เกิดความเสียหายแก่ผู้ให้ข้อมูล และพื้นที่ในการศึกษาในครั้งนี้

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าไปพักอาศัยในชุมชน เพื่อสร้างคุ้นเคยกับคนในชุมชน เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน รวมทั้งการร่วมกิจกรรมกับชุมชน เช่นการประชุม ร่วมเรียนรู้ในกิจกรรมของกลุ่ม องค์กร และศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้ศึกษาใช้วิธีการตรวจสอบโดยการสัมภาษณ์ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยพิจารณาจากเวลา สถานที่ และบุคคลโดยทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Reliability) ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายและแกนนำ ด้วยวิธีการ สถานที่ และช่วงเวลาที่แตกต่างกันซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาเชิงคุณภาพที่จำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลจะดำเนินการไปพร้อมๆกับการเก็บข้อมูล โดยในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดกระบวนการตรวจสอบข้อมูลใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้มานำเสนอให้กับผู้รู้ทั้งที่เป็นนักปราชญ์ชุมชน นักวิชาการและนักพัฒนาในพื้นที่ได้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นต่อข้อมูลนั้นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์และแม่นตรงมากขึ้น

2. การตรวจสอบข้อมูลโดยใช้การสนทนากลุ่มย่อย ในขั้นตอนนี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาโดยการสนทนาอย่างเป็นทางการ โดยผู้ศึกษาจะเล่าให้กับผู้สนทนาได้ฟังข้อมูลที่ได้มา เช่น ความเชื่อวิถีชีวิตของชุมชน ประเพณีท้องถิ่น การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายสังคม เป็นต้น หลังจากนั้นผู้ศึกษาตรวจสอบข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์และแหล่งข้อมูลส่วนอื่นที่เชื่อถือได้ในชุมชน ว่าข้อมูลสอดคล้องกับความจริงหรือไม่หรือต้องการเพิ่มเติม จนได้ข้อสรุปที่ทุกคนเห็นว่าใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด ซึ่งในการตรวจสอบข้อมูลลักษณะนี้ผู้ศึกษาเห็นว่า ข้อมูลที่นำมาตรวจเป็นข้อมูลที่เป็นสากล คือ ผู้สนทนาทุกคนมีการรับรู้ และมีความเข้าใจร่วมกันในประเด็นที่ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ และแม่นตรงตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากอาศัยแนวการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ศึกษาจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากนั้นจึงนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์ตีความ จากนั้นจึงนำมาจำแนกเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ตามหลักตรรกะ (Logic) เทียบเคียงกับแนวคิด ทฤษฎีควบคู่บริบท (Context) เพื่อให้สามารถอธิบายถึงความเชื่อมโยงในความสัมพันธ์ของข้อมูล (Successive Approximation) นำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา และนำข้อมูลที่หลากหลายมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ องค์ประกอบ เหตุการณ์ เงื่อนไข และปัจจัยทั้งภายในและภายนอกมาตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ทฤษฎีและแนวคิด

การศึกษาเรื่องการธำรงรักษาเครือข่ายของประชาชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน ในพื้นที่ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มาใช้เป็นกรอบแนวทางในจากแนวคิดและทฤษฎีมาจาก หนังสือ บทความ เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์จากเว็บไซต์ต่างๆที่เกี่ยวข้องเครือข่ายและการอนุรักษ์ป่าชุมชน เช่น กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้ให้ความหมายว่า “เครือข่าย” หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายๆ องค์กรที่ต่างมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมายมีวิธีการทำงาน และกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้มาประสานงานกันมีระยะเวลานานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็มีการวางรากฐานเอาไว้ และเสรี พงศ์พิศ (2548) ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง ขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์การ สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน ส่วนในด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน อำนาจ เจริญศิลป์ (2543) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ว่า การอนุรักษ์ คือ การสงวนรักษา ซึ่งหมายถึง การใช้ การระวังรักษาทรัพยากรด้วยวิธีฉลาด และให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เกษม จันทร์แก้ว (2540) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษา สงวนซ่อมแซม ปรับปรุงและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้เอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดไป พระสุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนที่มีการรวมตัวกันเกิดองค์กรชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อชุมชน อุดมการณ์ในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชนก็เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยกัน

มีปฏิสัมพันธ์โดยผ่านประเพณี พิธีกรรม ศาสนาและสถาบันต่างๆภายในชุมชน เกิดการเรียนรู้ พูดคุย ปรึกษาหารือกัน และเกิดความตระหนักและรับรู้ถึงปัญหาต่างๆที่ต้องช่วยกันคิดแก้ไขและองค์กรป่าชุมชนยังได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอก เช่น หน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งแสดงออกมาในรูปของการไปมาหาสู่ติดต่อสื่อสารการประชุมสัมมนาการศึกษาดูงานเป็นการเพิ่มศักยภาพและลดปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ทำให้มีการจัดการและแก้ไขปัญหาได้อย่างต่อเนื่องขององค์กรในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

กรอบแนวคิดงานวิจัย

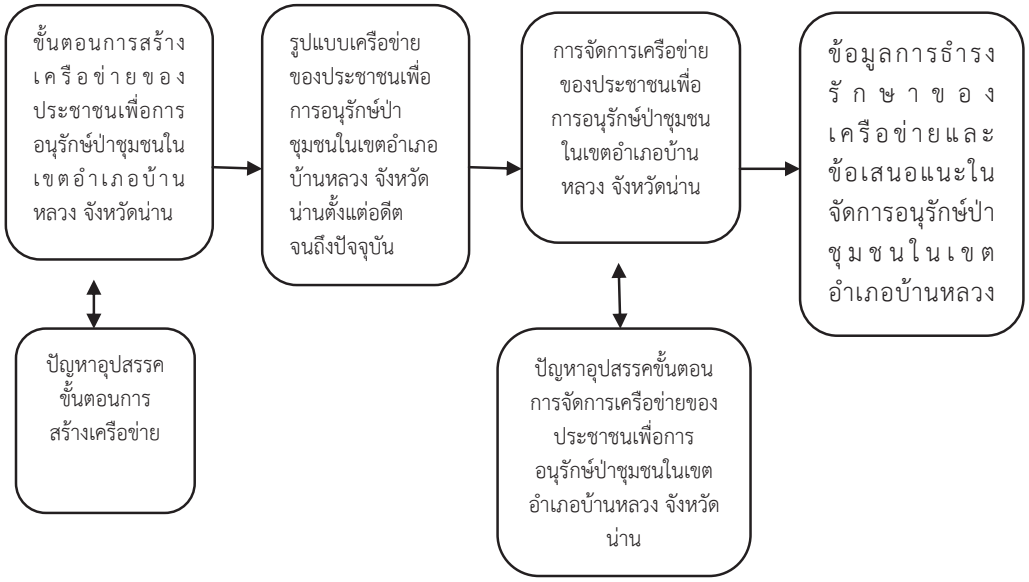

จากกรอบแนวคิดงานวิจัย อธิบายได้ว่า เมื่อผู้ศึกษาได้ทราบสาเหตุ รายละเอียดการก่อรูปเครือข่ายของประชาชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในเขตอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแล้ว ทำให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่า ซึ่งทำให้ทราบถึงขั้นตอนสร้างเครือข่าย ซึ่งในระหว่างขั้นตอนนี้ก็จะเกิดปัญหาและอุปสรรค เมื่อสร้างเครือข่ายเสร็จเรียบร้อย ผู้ศึกษาก็จะสามารถจำแนกรูปแบบของเครือข่ายได้ เมื่อเกิดเป็นเครือข่ายของประชาชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในเขตอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่านแล้วผู้ศึกษาก็จะศึกษาในเรื่องการจัดการเครือข่ายของประชาชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการธำรงรักษาเครือข่าย ซึ่งก็จะมีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการควบคู่ไปด้วย เมื่อตกผลึกเป็นภาพรวมของเครือข่ายของประชาชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนแล้วจากนั้นก็จะกลั่นกรองข้อมูลเพื่อเป็นข้อมูลการธำรงรักษารวมถึงข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์ป่าชุมชนในรูปแบบเครือข่ายได้อย่างยั่งยืนต่อไป

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวน 20 คนพบว่า รูปแบบเครือข่ายในการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน เป็นเครือข่ายระดับชุมชนหรือเครือข่ายเชิงพื้นที่ มีการรวมกลุ่มของบุคคลมาทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยมีเป้าหมายในการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ให้มีความยั่งยืน เครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในอำเภอบ้านหลวงมีวิวัฒนาการและกระบวนการในการดำเนินงาน คือ 1)ตระหนักถึงปัญหาและสำนึกในคุณประโยชน์ของป่า 2) มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 3)สร้างความไว้วางใจ 4) แสวงหาตัวแทนหรือแกนนำที่ดี 5) สร้างแนวร่วมสมาชิกเครือข่าย และมีแนวทางในการธำรงรักษาเครือข่ายให้มีความยั่งยืนและดำรงคงอยู่จนถึงปัจจุบันโดยมีการดำเนินงานอยู่ 2 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความเป็นองค์กรและเครือข่ายและการทำให้เกิดความมั่นคงประกอบด้วย 1) จัดบทบาทและกำหนดหน้าที่ของสมาชิกและคณะกรรมการในเครือข่าย 2) การสร้างความรู้สึกร่วมกัน 3) จัดกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกัน 4) จัดระเบียบข้อมูลข่าวสารในการติดต่อสื่อสาร ในขั้นตอนที่ 2 การธำรงรักษาเครือข่ายประกอบด้วย 1) การมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน 2) การมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 4) การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 5) การมีทีมงานที่ดี ในด้านปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการจัดการและธำรงรักษาเครือข่าย

ประกอบด้วย งบประมาณในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมมีไม่เพียงพอ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมกันวางแผนกำหนดกิจกรรมและติดตามประเมินผลยังมีน้อยเห็นสมควรกำหนดโครงสร้างของการทำงานให้ชัดเจนเพื่อให้ง่ายต่อการทำงานและฝึกฝนบุคลากรรุ่นใหม่ให้มีทักษะและความชำนาญในการดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงานจนทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและชุมชนเกิดการยอมรับ ศรัทธาและให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและกำลังคนในการจัดกิจกรรมของชมรมและเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชุมชนอำเภอบ้านหลวงให้มีประสิทธิภาพต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

เครือข่ายระดับชุมชน หรือ เครือข่ายเชิงพื้นที่ คือ เป็นการรวมกลุ่มกันของสมาชิกเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกันเพื่อทำกิจกรรมการรักษาป่าร่วมกัน โดยสมาชิกแต่ละคนมีความเต็มใจที่จะมารวมกลุ่ม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมโดยไม่มีการบังคับมาด้วยความสมัครใจ แต่อาจจะได้รับการเชิญชวนจากเพื่อนบ้านหรือสมาชิกด้วยกันเอง มาร่วมกันทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้การช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน เกิดความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน มีเป้าหมายในการรักษาป่าไม้โดยดำเนินการตามหลักการพัฒนาที่สอดคล้องกับสถานการณ์และพื้นที่ของสังคมหรือชุมชน มีแนวทางในการรักษาผืนป่าโดยอาศัยการร่วมกันแก้ปัญหาทีเกิดขึ้นหรือการใช้กุศโลบายทางด้านศาสนา วัฒนธรรมโบราณรวมทั้งการอาศัยอำนาจในทางกฎหมายของบ้านเมือง ในการทำงานผ่านกิจกรรมโครงการต่างๆ เช่น มีประเพณีการบวชป่า การขอขมาแม่น้ำลำธาร การปลูกต้นไม้ รวมทั้งการสืบทอดความเชื่อหรือเรื่องเล่าของชาวบ้านเกี่ยวกับอำนาจสิ่งลี้ลับที่มองไม่เห็นเกี่ยวกับป่าไม้ โดยการเชื่อมโยงจากชุมชนหรือวัดมาสู่บุคคลในพื้นที่ นอกจากนั้นการอนุรักษ์ป่ายังมีการผ่านกระบวนการหรือการเชื่อมโยงจากรัฐผ่านมาทางงานของหน่วยงานอำเภอบ้านหลวงที่มีมาถึงราษฎรชาวอำเภอบ้านหลวงเพื่อความอยู่ดีมีความสุขของชุมชนอันเป็นการป้องกันไม่ให้คนในชุมชนต้องเข้าไปหาประโยชน์จากป่าอีกทางหนึ่งเช่น โครงการซ่อมแซมหรือปลูกสร้างบ้านให้กับผู้ยากไร้ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจาพระราชดำริ(อพ.สธ) โครงการสร้างป่าสร้างรายได้ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี กิจกรรมปกปักพันธุกรรมพืช การสำรวจต้นไม้ยักษ์ ต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้หายากและต้นไม้อายุยืน ในทุกสายพันธุ์ของป่าไม้ในเขตอำเภอบ้านหลวง กิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช กิจกรรมปลูกต้นไม้ในวัดและสำนักสงฆ์ กิจกรรมการจัดทำแนวเขตป้องกันการรุกล้ำป่าและป้องกันไฟป่า มีการป้องกันและป้องปรามการทำลายป่าโดยมีการตั้งจุดตรวจ จุดสกัด ร่วมกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอบ้านหลวง ฝ่ายปกครองอำเภอบ้านหลวง เจ้าหน้าที่ป่าไม้และคณะกรรมการหมู่บ้านในพื้นที่อำเภอบ้านหลวง จัดตั้งศูนย์อำนวยการป้องกันและแก้ไขไฟป่าและหมอกควัน มีการซ่อมแซม ปรับปรุง เสริมฝายอ่างเก็บน้ำ นอกจากนั้นยังมีการเชื่อมโยงและประสานงานกับเครือข่ายหรือหน่วยงานอื่นๆ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์อำเภอบ้านหลวง และชมรมรักษ์ป่าอำเภอเวียงสาจัดกิจกรรมธนาคารต้นไม้ กิจกรรมคืนป่าไม้ให้ธรรมชาติเป็นต้น

เครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในอำเภอบ้านหลวงมีวิวัฒนาการและกระบวนการในการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนในการสร้างเครือข่าย คือสร้างความตระหนักร่วมกันว่าในปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ที่อยู่ในเขตอำเภอบ้านหลวงมีเหลืออยู่น้อยเต็มที อันสืบเนื่องมาจากการบุกรุกทำลายป่าเพื่อการทำเกษตรและการตัดไม้เพื่อการค้า ทั้งจากราษฎรในอำเภอบ้านหลวงเองและพ่อค้าคนกลาง ตลอดจนราษฎรอำเภอใกล้เคียง จากนั้นจึงมีการร่วมใจกันสร้างองค์กรหลักในการพัฒนาเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ป่าโดยการตั้งชมรมบ้านหลวงหวงป่าขึ้นมาโดยครั้งเริ่มแรกได้อาศัยวัดเป็นศูนย์กลางในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมที่จะมีขึ้นมาโดยมีจุดประสงค์ในการดูแลรักษาป่าของอำเภอบ้านหลวงโดยประชาชนที่อยู่อาศัยในอำเภอบ้านหลวงร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงาน ซึ่งจากการจัดกิจกรรมหรือการดำเนินงานได้อาศัยความไว้วางใจซึ่งกันและกันของชุมชนในการร่วมมือร่วมใจกันในการจัดกิจกรรมต่างๆอันเป็นผลมาจากความเป็นเครือญาติใกล้ชิดกันอยู่ในหมู่บ้าน ในตำบลของอำเภอบ้านหลวงอันเป็นการปฏิสัมพันธ์กันเบื้องต้นซึ่งต่อมาได้ขยายออกไปยังต่างถิ่นต่างอำเภอในเขตจังหวัดน่าน ในการร่วมมือกันจัดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าอย่างหลากหลายและต่อเนื่อง นอกจากนั้นการเกิดความเข้มแข็งของกิจการและชมรมในการอนุรักษ์ป่า ยังจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถอยู่ในองค์กรเพื่อพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จำต้องมีการแสวงหาตัวแทนหรือคณะกรรมการที่เป็นส่วนสำคัญในการผลักดันหรือเป็นตัวหลักในการดำเนินกิจกรรม โดยชมรมบ้านหลวงหวงป่าได้จัดทำกฎ ระเบียบของชมรมที่กำหนดให้มีคณะกรรมการบริหารของชมรมจากบุคลากรที่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในสาขาวิชาชีพต่างๆร่วมเป็นคณะกรรมการคือ นายอำเภอบ้านหลวง หัวหน้าส่วนราชการต่างๆ ในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงและบุคคลผู้มีประสบการณ์กว้างขวางเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของชมรม มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำและให้การสนับสนุนในด้านต่างๆของชมรมเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของชมรม กำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าอาวาสวัด ที่อยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงเป็นคณะกรรมการชมรมโดยตำแหน่งและให้มีหน้าที่และ

ความรับผิดชอบตามตำแหน่งต่างๆเช่น ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิกและนายทะเบียนของชมรม และชมรมมีการกำหนดสภาพและลักษณะของสมาชิกที่ให้มีสมาชิกโดยตำแหน่งและสมาชิกที่มาจากบุคคลทั่วไปเพื่อเป็นแนวร่วมสมาชิกเครือข่ายการร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าของอำเภอบ้านหลวง

แนวทางในการธำรงรักษาเครือข่ายมีการดำเนินงานอยู่ 2 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรกเป็นการสร้างความเป็นองค์กรเครือข่ายและการทำให้เกิดความมั่นคงมีการจัดทำระเบียบของชมรมที่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกและคณะกรรมการของชมรมและเครือข่ายอย่างชัดเจน มีการประสานงานร่วมกิจกรรมอย่างหลากหลายและต่อเนื่องทั้งกิจกรรมที่มาจากประเพณีวัฒนาธรรม ศาสนาและความเชื่อของชุมชนและกิจกรรมที่ทางรัฐมีส่วนในการสนับสนุนตามโครงการเพื่อความสุขของประชาชนทางด้านการพัฒนาและการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และสังคมที่เนื่องมาจากการการบุกรุกและทำลายป่าอันเป็นวิธีการที่สร้างความรู้สึก การจัดกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกเครือข่ายและการให้ข้อมูลข่าวสารการให้ความรู้แก่สมาชิกของชมรมและเครือข่ายในขั้นตอนที่สองการธำรงรักษาเครือข่ายให้มีความยั่งยืน โดย ชมรมและเครือข่ายมีการสร้างความตระหนักในความสำคัญของป่าไม้ว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงในทุกด้านหากไม่มีผืนป่าหรือป่าถูกทำลายปัญหาก็จะเกิดขึ้นกับชาวอำเภอบ้านหลวงทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และสภาพความเป็นอยู่จึงต้องมีเป้าหมายชัดเจนในการร่วมกันอนุรักษ์และรักษาป่ามีการร่วมมือกันจัดกิจกรรมอย่างอย่างสม่ำเสมอทั้งในรูปแบบทางด้านประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนอย่างหลากหลายเช่น การบวชป่า การขอขมาแม่น้ำ เป็นต้น มีการจัดกิจกรรมที่มาจากการสนับสนุนของรัฐเช่น การปลูกป่า การกำหนดแนวเขตที่ดินทำกิน การป้องกันการเกิดไฟป่า รวมทั้งโครงการพิเศษตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีโครงการสร้างป่าสร้างรายได้ การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตของชุมชนเป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการประสานงานกันอย่างเป็นระบบโดยทีมงานที่มีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้านรัฐ เอกชน และชุมชนอันแสดงถึงการช่วยเหลือเอื้ออาทรและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันจนทำให้เครือข่ายการอนุรักษ์ป่าชุมชนอำเภอบ้านหลวงมีความยั่งยืนสืบเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน

ในด้านปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการดำเนินงานของเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชุมชนของอำเภอบ้านหลวงที่ค้นพบได้แก่การขาดเงินงบประมาณในการจัดกิจกรรมเนื่องจากในการก่อตั้งชมรมบ้านหลวงหวงป่าซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลและชาวบ้านที่มีจุดมุ่งหมายเหมือนกันคือมีความรักและหวงแหนป่า ต้องการอนุรักษ์ป่าให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของรมรมส่วนใหญ่ได้มาจากการร่วมบริจาคของชาวบ้าน ห้างร้านและเอกชนไม่มีงบสนับสนุนโดยตรงจากรัฐ การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องจัดหางบประมาณค่าใช้จ่ายกันเองทำให้ในบางครั้งประสิทธิภาพการดำเนินงานยังไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ปัญหาอีกด้านหนึ่งของการดำเนินงานเนื่องจากในปัจจุบันคนในวัยทำงานของอำเภอบ้านหลวงมีการอพยพย้ายถิ่นในการประกอบวิชาชีพยังต่างถิ่นทำให้จำนวนคนที่ยังคงเหลืออยู่ตามถิ่นเดิมมีจำนวนน้อยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเด็ก ในการร่วมกิจกรรมของชมรมและเครือข่ายจึงมีปัญหาในด้านกำลังคนสำหรับกิจกรรมต่างๆโดยเฉพาะการมีโอกาสในการร่วมกันในการวางแผนการดำเนินงานและการกำหนดกิจกรรมรวมทั้งการติดตามประเมินผลงานของการดำเนินงานที่ยังไม่แพร่หลายและยังอยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการในชุดเดิมๆที่ทำหน้าที่ในหลายบทบาทและหน้าที่จึงเห็นสมควรทบทวนและกำหนดโครงสร้างของการทำงานให้ชัดเจนเพื่อให้ง่ายต่อการทำงานและฝึกฝนบุคลากรรุ่นใหม่ให้มีทักษะและความชำนาญในการดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงานให้บังเกิดผลงานเป็นที่ประจักษ์ต่อชุมชนโดยทั่วจนเกิดเป็นแรงศรัทธาและเกิดความตระหนักร่วมในการรักษาป่าจนเป็นแรงผลักดันให้มีการสนับสนุนด้านงบประมาณและกำลังคนในการจัดกิจกรรมของชมรมและเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชุมชนอำเภอบ้านหลวงให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1) จัดหาวิทยากรที่มีความชำนาญด้านกฎหมายป่าไม้มาให้ความรู้แก่สมาชิกของชมรมและประชาชนในเขตพื้นที่ให้มากยิ่งขึ้น

2) สร้างบุคลากรรุ่นใหม่เข้ามาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในคณะทำงานของชมรมบ้านหลวงหวงป่าโดยการเพิ่มกิจกรรมประชาสัมพันธ์ความสำคัญของป่าและความสำเร็จของโครงการเพื่อจูงใจคนรุ่นใหม่ให้มาร่วมกิจกรรมมากขึ้น

3) จัดกิจกรรมเพื่อหาทุนสนับสนุนการดำเนินงานการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชมรมโดยส่งเสริมกิจกรรมด้านประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับภารกิจและความสำเร็จในการดำเนินงานของชมรมและเครือข่ายในการรักษาผืนป่าให้แก่ชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

กรมป่าไม้.2548 การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า.กรุงเทพมหานคร,โรงพิมพ์สำนักสารนิเทศ

กาญจนา แก้วเทพ2538เครื่องมือการทำงานแนววัฒนาชุมชน (กรุงเทพมหานคร : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา)

กิจติญา นุ่นลอย.2553ทัศนคติของราษฎรที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณอุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน จังหวัดราชบุรี,คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง,2553

เกษม จันทร์แก้ว2540 วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ, อักษรสยาม

ขนิฏฐา กาญจนรังสีนนท์ 2551เครือข่ายเพื่อการพัฒนา.http://.cddweb.cdd.go.yn/cmu/cmu/network01.htm, 26 กรกฎาคม

จิตรลดา ศรีภา.2555 ปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมมือของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ:กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี.วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต การบริการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ณัฐกานต์ ประกอบเที่ยง.2552.การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงตอนบนส่วนที่ 1 อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต การจัดการทรัพยากร สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิวัติ เรืองแก้ว.2537. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.กรุงเทพฯ: รั้วเขียววี บี บุ๊คเซนเตอร์.

นิวัติ เรืองพานิช.2546. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระครูพิพิธจารุธรรม,ดร.พระครูสุมณธรรมธาดา,พันเอกเกื้อชัยภูมินายภูวเดชสินทับศาล.2557.แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาทมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พระสุธรรม ธรรมทัศนานนท์.2542.เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชนเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สุพจน์ เจริญสุข และ พงษ์ศักดิ์ วิทวัสชุติกุล.2554.การใช้เทคนิค Rainfall-runoff polygons ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการไหลของน้ำท่าในลำธารในช่วง 29-30 ปี หลังการปลูกป่า ที่จังหวัดน่าน.กรุงเทพฯ : สถานีวิจัยต้นน้ำน่าน ส่วนวิจัยต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช,

สุพิมล ศรศักดา, พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวฑฒโน, และ พระไสว โชติวณฺโณ.2555.รายงานวิจัย เรื่องรูปแบบ และกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี. มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

วิชัย เทียนน้อย.2533. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ.กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.

อำนาจ เจริญศิลป์.2543. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ โอเดียนสโตร์